

**Pregled odgovora Agencije na komentare, primjedbe i sugestije Crnogorskog Telekoma i ONE Crna Gora na nacrt
Analize Veleprodajnog tržišta pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža**

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
1.	<p>“Usluga prenosa govora putem Internet Protokola (VoIP), obuhvata sve vrste prenosa govora putem Internet Protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane. U slučaju „neupravljanih“ (eng. Non-managed) poziva govori se o usluzi prenosa govora koja se pruža putem Internet protokola, ali koja u isto vrijeme u jednom svom dijelu prolazi kroz javni Internet i kao takva nema zagarantovani kvalitet, odnosno ne odgovara kvalitetu javno dostupne telefonske usluge u mobilnoj mreži, i kao takva ne predstavlja supstitutivnu uslugu pozivima započetim u mobilnim mrežama”.</p>	<p>Imajuci u vidu rezultate relevantnih istraživanja koje je maja tg radila Agencija Damar za potrebe Agencije za elektronske komunikacije (dostupno na web stranici www.ekip.me) iz koga se može vidjeti da je procenat smart telefona u Crnoj Gori u 2024 iznosio skoro 90%. Takođe 88% ispitanika koristi internet a medju razlozima korišćenja na drugom mjestu je Komunikacija preko Facebooka, Gtalka, Skype i sl.) u 2024 godini taj procenat je 61,5%, te smatramo spornim ovaj zaključak. Na to već godinama ukazujemo jer trend korišćenja različitih platformi za komunikaciju je očigledan. Iz svakodnevnog života znamo da jedan prosječni korisnik u našoj zemlji koristi više od jedne aplikacije, pa 4 ili 5, a i više, tako da je korisnik dostupan za komunikaciju putem različitih platformi. Aplikacije se, opštepoznato je, veoma mnogo koriste kao zamjenska usluga svim pozivima. Uostalom valja podsjetiti da je u tački 36 Smjernica za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage na temelju regulatornog okvira EU-a za elektronske komunikacione mreže i usluge izdate sada vec davne 2018 godine propisano</p>	<p>Agencija je saglasna sa konstatacijama Crnogorskog Telekoma o korišćenju internet platformi za uslugu poziva jer se i sama u Dokumentu Analize referisala na jedan od zaključaka u izvještaju “Istraživanje zadovoljstva korisnika koje je sproveda Agencija “Damar”, koji ukazuju da je upotreba neupravljanih govornih usluga značajno uvećana poslednjih godina. Činjenica je da globalno popularne OTT aplikacije čine nezaobilazan sadržaj pametnih mobilnih uređaja, međutim mora se imati u vidu i činjenica da svi korisnici pametnih mobilnih uređaja nemaju instalirane sve popularne aplikacije. Takođe, ne koriste svi mobilni korisnici pametne mobilne uređaje pa samim tim nemaju ni mogućnost instaliranja i korišćenja predmetnih aplikacija. Dakle, uprkos rastućem trendu i popularnosti, neupravljeni VoIP pozivi se ne smatraju supstitutivnom uslugom javno dostupnoj usluzi poziva započetim u mobilnim mrežama.</p> <p>Saglasno Smjernicama Evropske komisije o analizama relevantnih tržišta, proizvodi ili usluge koje su samo u maloj mjeri zamenljivi jedni sa drugima ne čine dio istog relevantnog tržišta.</p>

		<p>da“kao potencijalna sila u tržišnom natjecanju s postojećim maloprodajnim komunikacijskim uslugama pojavile su se takozvane „over-the-top“ (OTT) usluge ili drugi komunikacijski putovi povezani s internetom. Stoga bi državna regulatorna tijela trebala ocijeniti mogu li se, na osnovi usmjerenoj prema budućnosti, u okviru takvih usluga ponuditi proizvodi koji će djelimično ili potpuno zamijeniti tradicionalne telekomunikacione usluge“. No i mnogo prije 2018 godine je bila rastuća usluga tako da to jeste segment koji treba ozbiljno s punom pažnjom cijeliti u procjeni zamjenjivosti usluga te kretanju konkurentnosti tržišta u budućem relevantnom periodu. Na kraju reklo bi se da korisnicima koji koriste ove aplikacije nije od presudne važnosti kvalitet te usluge.</p>	<p>Nadalje, u skladu sa trenutnom regulatornom praksom, Evropska komisija ne smatra neupravljane VoIP usluge, usled razlika u funkcionalnostima, zamjenom za javno dostupne telefonske usluge, pa samim tim ni dijelom opsega usluga u definicijama relevantnih maloprodajnih ili veleprodajnih tržišta, što i ističe u Eksplanatornom dokumentu SWD(2020) 337 uz važeću Preporuku Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2020.godine. Vezano za komentar Crnogorskog Telekomu u kojem se poziva na tačku 36. Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018 godine, upućujemo na tačku 4.2.1. Usluga relevantnog tržišta Eksplanatornog dokumenta uz Preporuku Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2020. godine gdje je decidno navedeno:“ U skladu sa trenutnom regulatornom praksom, Evropska komisija ne smatra neupravljani glas putem internet protokola funkcionalnim supstitutom usluzi nekog maloprodajnog ili veleprodajnog relevantnog tržišta. Ipak, uticaj neupravljane govorne usluge na usluge terminacije poziva u fiksnim i mobilnim mrežama treba uzeti u obzir u budućem periodu za procjenu statusa zajedničke tržišne snage, kao indirektno konkurentsko ograničenje ili potencijalnu silu“. Dakle, mogući uticaj indirektnog ograničenja od strane neupravljane govorne usluge se ne može</p>
--	--	---	--

			razmatrati u slučaju veleprodajnog tržišta originacije poziva.
2.	<p>“Usluga prenosa podataka se u pravilu ne mora odvijati u realnom vremenu, pa iz ugla korisnika ne predstavlja u potpunosti ispunjenje zahtjeva za mobilnošću, kao što je slučaj sa upućivanjem poziva i slanjem SMS poruka, jer korisnici pretpostavljaju da će telefonski poziv ili SMS poruka stići do drugog korisnika u realnom vremenu ukoliko ima u blizini mobilni terminalni uređaj. To, međutim, nije slučaj za usluge prenosa podataka, jer korisnici ne očekuju da širokopojasni pristup internetu bude dostupan u svakom trenutku“.</p>	<p>Imajući u vidu rezultate relevantnih istraživanja koje je maja tg radila Agencija Damar za potrebe Agencije za elektronske komunikacije (dostupno na web stranici www.ekip.me) iz koga se može vidjeti da je procenat smart telefona u Crnoj Gori u 2024 iznosio skoro 90% ovaj zaključak ne stoji.</p>	<p>Tekst na koji se Crnogorski Telekom referiše u svom komentaru se odnosi na razmatranje stepena zamjenjivosti usluga pristupa i usluga odlaznog poziva iz mobilnih mreža uslugom mobilnog širokopojasnog pristupa u okviru Poglavlja Analiza stepena supstitucije na strani tražnje – maloprodajni nivo, gdje se sagledava stepen zamjenljivosti ne samo u pogledu sličnosti, funkcionalnih karakteristika i cijena usluga već i činjenice da li se određene usluge iz ugla krajnjeg korisnika doživljavaju kao supstitutivne ili komplementarne usluge. Kako su usluge širokopojasnog pristupa internetu putem mobilnih mreža sve popularnije a njihovo korišćenje i očekivanja korisnika kontinuirano raste, kao i razvoj mreža mobilnih operatora i dostupnost najnovijih tehnologija koje nude sve veći kvalitet i brzine prenosa podataka, Agencija je ocijenila opravdanim donošenje zaključka da je usluga prenosa podataka komplementarna usluzi pristupa i usluzi odlaznih poziva iz mobilnih mreža, odnosno da su usluge pristupa mobilnoj mreži, govorne usluge, usluge prenosa tekstualnih poruka i usluge prenosa podataka uključene u definiciju ovog relevantnog tržišta na maloprodajnom nivou.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
3.	<p>“Podatak da su neki operatori primijenili povećanje cijena usluge mjesečne pretplate u 2023.godini ukazuje na činjenicu da ne osjećaju konkurentski pritisak od drugih mobilnih operatora, niti bojazan da će se korisnici, kao rezultat povećanja cijena, preorijentisati na tarifne pakete i usluge drugih operatora“.</p>	<p>U praksi se događa i prenosivost brojeva i raskid ugovora zbog povećanja cijena. Korisnici se često opredjeljuju i za promjene operatora i zbog kupovine konkretnog mobilnog telefona.</p>	<p>Slučaj koji Crnogorski Telekom u komentaru navodi se ne može dovesti u kontekst zaključka Agencije, jer se odnosi na određeni broj korisnika koji korišćenje usluga vezuju za subvencije prilikom nabavke terminalnog uređaja. Usluga prenosivosti brojeva je, inače, veoma važan mehanizam za podsticanje konkurencije na tržištu elektronskih komunikacionih usluga te, stoga, faktor uticaja na dinamiku tržišta mobilne telefonije. Međutim, kako je Agencija i konstatovala u dokumentu: “Na kraju 2022. godine 9.261 korisnik je promijenio mobilnog operatora i zadržao isti broj, što predstavlja 0,73% od ukupnog broja mobilnih korisnika“. Dakle, ni usluga prenosivosti brojeva nije dala željene efekte u pravcu podsticanja konkurencije, jer nije imala za rezultat značajnije migriranje korisnika.</p>
4.	<p>Agencija, na kraju, zaključuje da postojeći mobilni operatori primjenjuju slične cjenovne strategije i da postoji snažan podsticaj za operatore i potencijal da koordiniraju svoje aktivnosti kako bi zadržali simetričnu poziciju na tržištu.</p>	<p>Može se reći postoji potencijal “by the textbook” ali treba brisati označeni dio teksta da postoji snažan podsticaj za operatore.</p>	<p>Agencija uvažava primjedbu Crnogorskog Telekoma, i mijenja tekst na način da glasi: “Agencija, na kraju, zaključuje da postojeći mobilni operatori primjenjuju slične cjenovne strategije i da postoji potencijal da operatori koordiniraju svoje aktivnosti kako bi zadržali simetričnu poziciju na tržištu“.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
5.	Na osnovu svih činjenica iznesenih u razmatranju drugog kriterijuma, Agencija zaključuje da na Veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža ne postoji tendencija ka efikasnoj tržišnoj konkurenciji i da su i dalje prisutne visoke i trajne prepreke za ulazak na tržište.	Nijesmo saglasni da tržište ne teži efikasnoj konkurenciji na kraju vrijeme je pokazalo da se tržišno učešće operatora mijenjalo, u međuvremenu, nakon početka ovog procesa analiza tržišta, a ne postoje ni prepreke za ulazak na tržište. Dakle, kako smo i kod nacрта testa tri kriterijuma komentarisali smatramo da drugi kriterijum nije zadovoljen i da Agencija nije imala osnova da uđe u dalji proces ex ante regulacije relevantnog tržišta.	Agencija se prilikom sprovođenja Testa tri kriterijuma na relevantnim tržištima i izrade definicije tržišta, rukovodila preporukama i smjernicama Evropske unije, iskustvima drugih regulatora i uključila sve relevantne činjenice na crnogorskom tržištu, te smatra da je izvela korektan zaključak da je relevantno Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža podložno ex ante regulaciji.
6.	Na osnovu svega navedenog, Agencija ocjenjuje da je na Veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreže neophodno sprovesti analizu relevantnog tržišta.	U skladu sa prethodnim komentarem ovaj zaključak smatramo pogrešnim jer tri kriterijuma nijesu kumulativno zadovoljena. Smatramo da dokument Analize nije dokazao postojanje operatora sa značajnom tržišnom snagom. Cijenimo sasvim odgovarajućim opredjeljenje da operatorima treba ostaviti mogućnost da na komercijalnim osnovama zainteresovanim operatorima pružaju uslugu pristupa i započinjanja poziva iz mobilne mreže u skladu sa važećim propisima, jer nije suviše naglasiti da prema raspoloživim podacima ovo relevantno tržište nije regulisano u nijednoj zemlji EU, a na EEA prostoru samo u Norveškoj.	Prema Preporuci Evropske komisije drugi kriterijum Testa je dinamičan i uzima u obzir niz strukturnih i bihevioralnih aspekata koji ukazuju da li u posmatranom vremenskom periodu tržište ima karakteristike na osnovu kojih je opravdano nametanje regulatornih obaveza. Agencija je razmotrila i istražila brojne karakteristike predmetnog tržišta i pokazatelje uključujući, ali ne ograničavajući se na, tržišna učešća, zrelost tržišta, potencijalnu konkurenciju, kretanje cijena, koncentraciju tržišta i druge trendove koji su bili jasna indikacija da li se tržište Veleprodajnog mobilnog pristupa i originacije poziva kreće ka konkurentnom rezultatu. Na osnovu svega navedenog, Agencija je kontatovala da nema dovoljno jasnih dokaza o dinamici na tržištu unutar vremenskog perioda

			<p>analize a koji bi ukazivao na to da će tržište težiti ka održivoj konkurenciji u odsustvu ex ante regulacije.</p> <p>S obzirom da Crnogorski Telekom u svom komentaru ističe da je norveški regulator jedini regulator koji sprovodi postupak analize i nametanja regulatornih obaveza operatorima sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom (<i>eng. Joint SMP</i>), smatramo neophodnim ukazati na okolnosti koje su prethodile trenutnom statusu u regulaciji ovog relevantnog tržišta.</p> <p>Naime, prisustvo zajedničke dominacije, odnosno statusa sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom (<i>eng. Joint SMP</i>) su dokazali u svojim dokumentima regulatori iz Norveške, Španije i Malte. Ostali regulatori koji su vršili analizu ovog relevantnog tržišta su dokazali status jednog operatora sa značajnom tržišnom snagom (<i>eng. Single SMP</i>).</p> <p>Promijenjene okolnosti, odnosno ulazak mobilnih virtuelnih operatora su usloveli preispitivanje situacije na tržištu i dokazivanje prisustva efikasne konkurencije u novijim analizama koje su sprovodili regulatori Španije i Malte. Nakon ulaska MVNO, pomenuti regulatori su ocijenili da više nijesu ispunjeni uslovi za daljom regulacijom ovog tržišta, nametanjem obaveza pristupa mrežama postojećih mobilnih operatora i primjene propisanog metoda regulacije cijene usluge ovog relevantnog tržišta.</p>
--	--	--	--

			<p>Na osnovu gore navedenih primjera, očigledno je da se situacija, odnosno dinamika konkurencije ovog relevantnog tržišta, u Crnoj Gori značajno razlikuje u odnosu na države Evropske unije, imajući u vidu činjenicu da u Crnoj Gori još uvijek nije ostvaren ulazak mobilnog virtuelnog operatora koji bi aktivno djelovao na povezanom maloprodajnom nivou.</p>
--	--	--	--

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
7.	<p>S obzirom da Zakon o elektronskim komunikacijama Crne Gore još uvijek nije usklađen sa odredbama Direktive Evropskog parlamenta EU 2018/1972 od 11.12. 2018. godine o Evropskom Zakonu o elektronskim komunikacijama, nijesu se stekli preduslovi ni za primjenu Smjernica Evropske komisije o analizi tržišta i ocjeni statusa značajne tržišne snage donesenih 2018. godine u skladu sa važećim evropskim regulatornim okvirom. Imajući navedeno u vidu, Agencija se u postupku analize predmetnog relevantnog tržišta i ocjene značajne tržišne snage dva ili više operatora rukovodila Smjernicama Evropske komisije o analizi tržišta i ocjeni statusa značajne tržišne snage iz 2002.godine, kao i odgovarajućim primjerima sudske prakse Evropskog suda i Suda pravde Evropske unije.</p>	<p>Ne vidimo ni smisla u tome da se slijede Smjernice donijete prije 22 godine. Na ovaj način se u potpunosti zaobilazi realnost i stvarno stanje tržišta.</p>	<p>S obzirom da se važeći Zakon o elektronskim komunikacijama bazira na starom evropskom regulatornom okviru, Agencija nema formalno pravnu mogućnost primjene novog regulatornog okvira tj. Direktive EU 2018/1972 iz 2018. godine, pa samim tim ni Preporuke Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2020. godine i Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018 godine.</p> <p>Inače, koncept zajedničke tržišne snage je, s obzirom da je vrlo aktuelan, tj. "uvažava realnost i stvarno stanje tržišta" još dodatno razrađen u Poglavlju 3.2 Smjernica Evropske komisije za analize tržišta iz 2018. godine, gdje je decidno navedeno da se koncept zajedničke tržišne snage u postupku dokazivanja bazira na presudama suda Evropske unije (npr. u slučajevima <i>Gencor</i>, <i>Airtours</i>, <i>Impala II</i>) kao i na drugoj relevantnoj administrativnoj i sudskoj praksi.</p> <p>Naime, kriterijumi koji su uspostavljeni u gore pomenutim presudama i opisani u Smjernicama Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2002. godine, postali su preferirani pravni standardi u Smjernicama Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018. godine i koriste se širom Evropske unije za potrebe dokazivanja</p>

			statusa zajedničke tržišne snage u kontekstu ex-ante regulacije.
8.	Podaci o relativnom učešću mobilnih operatora i njihova stabilnost u analiziranom periodu, kada se procijene u širem kontekstu ostalih pokazatelja prisustva više operatora sa značajnom tržišnom snagom, predstavljaju pokazatelj odsustva dinamike u konkurentskim odnosima na predmetnom tržištu	Agenciji je poznat razvoj ovog kriterijuma i nakon 2022.godine, te da je do ove godine došlo do dodatnog pada tržišnog učešća operatora ONE Crna Gora pa ne možemo govoriti o stabilnosti niti odsustvu dinamike u konkurentskim odnosima.	<p>S obzirom da se Veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva po definiciji ovog tržišta sastoji isključivo od usluga snabdijevanja operatora za sopstvene potrebe (<i>eng. self supply</i>), Agencija je tržišna učešća operatora na nivou veleprodaje utvrdila na osnovu tržišnih učešća na nivou maloprodaje.</p> <p>U dokumentu Analize Agencija je zaključak o stabilnosti tržišnih učešća bazirala na uporednim podacima koji se odnose na period koji je bio relevantan za analizu tržišta (2020.-2022. godine) a odnose se na tržišna učešća operatora prema broju (prepaid i postpaid) korisnika mobilne telefonije, prema broju korisnika koji pristupaju internetu putem 2G/3G/4G/5G mreže, prema ukupnom odlaznom saobraćaju, prema odlaznom saobraćaju ka drugim mobilnim mrežama i prema prihodima ostvarenim od usluga mobilne telefonije. Navedeno je Agencija ilustrovala i grafičkim prikazima u dokumentu Analize, gdje je evidentna apsolutna stabilnost tržišnih učešća operatora naročito u odnosu na ukupni odlazni saobraćaj, saobraćaj prema drugim mobilnim mrežama i prema prihodima ostvarenim od mobilne telefonije. U slučaju tržišnih učešća prema ukupnom broju korisnika prisutna je manja fluktuacija tržišnih učešća tokom perioda obuhvaćenog Analizom.</p>

Broj komentara		Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
9.		<p>Nadalje, Agencija je sprovedla i analizu stepena koncentracije tržišta. Opšte prihvaćena mjera tržišne koncentracije je Herfindal – Hiršmanov indeks (HHI). HHI predstavlja zbir kvadrata učešća operatora na relevantnom tržištu. Ovaj indeks uzima u obzir relativnu veličinu i raspodjelu učešća operatora na tržištu i teži 0 kada na tržištu postoji veliki broj subjekata slične veličine. Teoretski gledano, HHI može imati vrijednost između 0 (savršena konkurencija) do 10000 (monopol). Na tržištima na kojima je HHI između 1000 i 1800 smatra se da je tržište umjereno koncentrisano, a tržišta kod kojih je ovaj indeks viši od 1800 smatra se da je tržište visoko koncentrisano.</p>	<p>I ranije smo ukazivali na neprimjerenost korišćenja ovog indeksa na crnogorskom tržištu, Naime, poznato je pravilo da ako je HHI index veci od 1800 tržište koncentrisano, ali postavlja se pitanje kako bi sa tri operatora HH index uopste mogao biti 1800 ili niže. Teoretski, jedino ako bi u Crnoj Gori imali pet operatora mobilnih el.komunikacija i ako svi imaju 20% učešća. Stoga ova metodologija uopste nije relevantna za crnogorsko tržište sa tri operatora. Agencija je, u prošlom krugu analiza relevantnih tržišta, prije 4 godine, prihvatila ovu argumentaciju Telekoma pa nije jasno zašto se ova metodologija ponovo uvodi kao relevantna.</p>	<p>Za mjerenje stepena koncentracije tržišta ali i za sagledavanje prirode konkurencije između operatora na konkretnom tržištu u određenom vremenskom trenutku mogu se koristiti različiti statistički i ekonometrijski metodi, među kojima se prema preporuci OECD-a najčešće koriste Herfindahl-Hirschman indeks koncentracije (HHI) i indeks koncentracije (Concentration ratio -CRn). Herfindahl-Hirschman indeks (HHI) predstavlja mjeru veličine operatora u odnosu na sektor i pokazuje prirodu konkurencije između operatora u sektoru. Generalni zaključak u vezi sa HHI indeksom je da on predstavlja grubu indikator konkurentskih uslova i da je uglavnom statički indikator, koji objašnjava situaciju u određenom vremenskom periodu. Imajući u vidu navedeno, primjena HHI indexa u ovom kriterijumu nije bila opredeljujuća za zaključak po tom kriterijumu. U suštini, ulaskom novog operatora povećaće se broj aktera na predmetnom relevantnom tržištu i smanjiti nivo koncentracije tržišta.</p>

				U praksi evropskih regulatora iz Irske, Italije i Velike Britanije postojali su slučajevi sa četiri mobilna operatora na tržištu, u periodu kada nije bila prisutna tražnja za MVNO pristupom, a koji su dokazali da su tržišta visoko koncentrisana i da operatori primjenjuju usaglašenu praksu oko fokalne tačke koordinacije koja se odnosi na odbijanje/uskraćivanje pristupa.
10.		Shodno gore navedenom, Agencija je zaključila da je struktura tržišta, koja se ogleda u simetriji tržišnih učešća, bila pogodna za prećutnu koordinaciju u analiziranom periodu.	Na osnovu prethodno date argumentacije i komentara smatramo zaključak pogrešnim i neutemeljenim.	U odgovoru na komentar broj 8 navedeni su podaci (broj korisnika, obim odlaznog saobraćaja, prihodi) koje je Agencija koristila prilikom utvrđivanja tržišnih učešća operatora. Agencija je na osnovu izračunatih tržišnih učešća konstatovala visok stepen sličnosti ili simetrije tržišnih učešća operatora. Naime, nijedan od operatora ne zauzima veće učešće na tržištu od ostalih konkurenata, naročito ne u smislu da bi se moglo utvrditi da neki od njih može imati status pojedninačne značajne tržišne snage na predmetnom relevantnom tržištu. Osim sličnosti tržišnih učešća, Agencija je u Dokumentu Analize istakla da svi mobilni operatori imaju sličnu poziciju na tržištu. Naime, svi postojeći mobilni operatori u Crnoj Gori imaju sličnu mrežnu infrastrukturu koja im omogućava da pružaju iste usluge

				<p>(quadruple play usluge) sa sličnim nivoom kvaliteta usluga. Na kraju, svi operatori mobilnih mreža imaju sličnu nacionalnu pokrivenost.</p> <p>Stoga je Agencija zaključila da je struktura ovog relevantnog tržišta u smislu slične pozicije na tržištu, simetrije i stabilnosti tržišnih učešća i u situaciji odsustva konkurenata (MNO ili MVNO) bila pogodna za prećutnu koordinaciju u analiziranom periodu.</p>
--	--	--	--	--

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
11.	<p>Proizvodi ili usluge koje nude operatori trebaju biti dovoljno homogeni kako bi bila olakšana primjena koordiniranih aktivnosti operatora. Naime, što su proizvodi sličniji, ili što ih kupci sličnije percipiraju, to je veći potencijal cjenovne kontrole između operatora i lakša je primjena koordiniranih aktivnosti. Dakle, oba aspekta mogu uvećati podsticaj za međusobnim dogovaranjem. Na tržištima veoma diferenciranih usluga, s druge strane, konkurencija se ne fokusira samo na cijenu, već se odvija u više dimenzija, a koordinirana praksa koja bi bila u interesu svih operatora se može teže usaglasiti.</p>	<p>Treba posmatrati kompletnu ponudu operatora. Cijena jeste važan pokazatelj ali ne i opredjeljujući faktor za korisnika već ukupna struktura paketa tj. uključeni resursi. Korisnik uglavnom optimizuje potrošnju, koristi uključene resurse, a kako uglavnom velika većina korisnika koristi više od jedne SIM kartice optimizacija potrošnje je na taj način još izraženija. Pored toga, konkretno ponuda Telekoma obuhvata brojne opcije, jednokratne ili stalne, koje korisnik aktivira uz svoj osnovni tarifni paket prema svojim potrebama i navikama tako da sa sigurnošću možemo tvrditi da postoji dovoljna diversifikacija ponude na našem tržištu.</p>	<p>Agencija je u dokumentu Analize prokomentarisala da su mobilni operatori u relevantnom periodu ukidali neke pakete i usluge, zatim su modifikovali neke pakete izmjenom uslova (minuta u paketu, internet saobraćaja, poruka u paketu, kanala na IPTV-u itd.), dok su istovremeno uvođeni novi paketi i usluge koje se nude privatnim i poslovnim korisnicima. Međutim, radi se o velikom broju takvih izmjena koje nisu trajnog karaktera, odnosno nemaju značajnog uticaja na korisnike tih usluga, kao što to ima cijena i/ili sadržaj pojedinog paketa.</p> <p>Svi operatori mobilne mreže pružaju niz usluga prilagođenih potrebama svojih korisnika. Neke mobilne usluge su u suštini identične. Na primjer, svi nude veoma slične postpaid pakete za kategorije tzv malih, srednjih i velikih korisnika mobilne telefonije. Sva tri operatora u svojoj ponudi imaju pakete (koji su obično u sklopu „porodice“ paketa) koji podrazumijevaju neograničen broj minuta u mreži, neograničen broj minuta ka ostalim mrežama u Crnoj Gori, neograničene SMS-ove ka svim mrežama (ove stavke su navedene broičano npr: 30 000 minuta, 50 000 minuta ili samo kao neograničeno). Takođe, neki prepaid paketi su skoro identični,</p>

			<p>iste cijene SIM kartica, ista cijena poziva prema svim mrežama itd.</p> <p>Agencija se slaže sa navodima Crnogorskog Telekoma da se zaključak Agencije ne odnosi na kompletne ponude usluga mobilnih operatora, ali to ne mijenja činjenicu da postoji evidentna sličnost kod postpaid i prepaid paketa operatora kada su u pitanju cijene odlaznih poziva koje su najznačajniji pokazatelj kretanja cijene usluge koja predstavlja maloprodajni segment ovog relevantnog tržišta.</p>
12.	<p>Agencija smatra da postoje značajne prepreke za uvođenje novog mrežnog mobilnog operatora na tržištu (MNO) do te mjere da se održiva konkurencija može očekivati jedino uvođenjem mobilnih virtuelnih operatora (MVNO).</p>	<p>Nijesmo saglasni sa zaključkom. Jednostavno ne postoji interesovanje kompanija za ulazak na crnogorsko tržište koje već ima tri operatora. Neučesće na prethodnim spectrum aukcijama govori o nezainteresovanosti MNO.</p>	<p>Agencija je upravo i konstatovala da je, iz svih elaboriranih razloga u Dokumentu Analize predmetnog tržišta, malo vjerovatan ulazak novog mrežnog operatora na ovo tržište, ali da očekuje ulazak mobilnih virtuelnih operatora, koji bi predstavljali jedinu održivu konkurenciju postojećim mobilnim operatorima u Crnoj Gori.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
13.	<p>Agencija smatra da na povezanom maloprodajnom tržištu "veliki korisnici" mogu imati kompenzacionu kupovnu moć. Određeni nivo kompenzacione moći se ogleda u činjenici da mobilni operatori ne objavljuju cijene usluga za "velike korisnike", jer se za te korisnike uslovi pružanja usluga dogovaraju od slučaja do slučaja, tj. zavisno od uslova javne nabavke.</p> <p>Do danas, na tržištu mobilne telefonije ne postoji konkurencija zasnovana na veleprodajnim uslugama, a samim tim ne postoje ni veleprodajni kupci koji bi mogli da agregiraju tražnju korisnika sa maloprodajnog nivoa.</p>	<p>Ako dobro razumijemo konstatacije Agencije želimo naglasiti da veliki korisnici u potpunosti utiču na formiranje ponude, jer ona zavisi od uslova tendera koje određuje veliki korisnik, tako da veliki korisnici imaju veliku kompenzacionu kupovnu moć pa ni nema mjesta za koordinirano ponašanje operatora na tržištu. Nijesmo saglasni sa konstatacijom odsustva ili niske kompenzacione kupovne moći. Segmenti ove tačke 5.5 su kontradiktorni.</p>	<p>Stavovi u pogledu ovog kriterijuma nijesu kontradiktorni već je Agencija ukazala da postoje razlike zavisno od toga da li je predmet pažnje maloprodajno ili veleprodajno tržište mobilne telefonije. Naime, prilikom razmatranja nivoa kompenzacione kupovne moći na povezanom maloprodajnom tržištu mobilne telefonije jasno je da postoji distinkcija u zavisnosti od toga da li je riječ o privatnim ili poslovnim korisnicima. U tom smislu je ukazala na slučaj "velikih korisnika" na strani poslovnih korisnika sa kojima operatori dogovaraju uslove pružanja usluga u zavisnosti od uslova nabavke.</p> <p>Međutim, ova analiza se odnosi na veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva iz kog razloga se krajnji zaključak o nivou kompenzacione kupovne moći može izvesti samo posmatrano iz ugla potencijalnog operatora korisnika (MNO ili MVNO) i njegove sposobnosti da izvrši pritisak na postojeće mobilne operatore u pogledu uslova i cijena usluga pristupa i originacije poziva iz njihovih mreža.</p>
14.	<p>Tržište mobilne telefonije u periodu na koji se odnosi analiza ovog tržišta karakteriše relativno stabilno kretanje cijena mobilnih usluga na maloprodajnom nivou.</p>	<p>Ovo razumijemo kao teorijsku konstataciju ne nešto što ima uporišta u stvarnom stanju na tržištu. Smatramo da Agencija u ovom dokumentu mora izbjegavati bilo kakve</p>	<p>Dinamika cijena na maloprodajnom tržištu mobilne telefonije ukazuje u kojoj mjeri postoji efikasna konkurencija na tržištu. Naime, u evropskoj praksi trend smanjenja cijena usluga mobilne telefonije je uobičajeno bio rezultat</p>

<p>Nedostatak efektivne cjenovne konkurencije na maloprodajnom nivou, koji se održava tokom godina, u okolnostima visoko koncentrisanog tržišta, ukazuje da je ovaj sektor podložan koordiniranim dogovorima (eng.tacit collusion) postojećih operatora mobilnih mreža. Simetrična pozicija postojećih operatora, kao i odsustvo alternativnih konkurenata, doprinosi snažnim podsticajima za koordiniranim aktivnostima i praksama, naročito u pogledu cjenovnih i marketinških politika.</p> <p>U analiziranom periodu (2020.-2022.godine) operatori nijesu primjenjivali povećanja cijena mjesečne pretplate i on net poziva.</p> <p>Međutim, već početkom 2023.godine dolazi do najave povećanja određenih cijena.</p>	<p>proizvoljne ocjene koje nemaju uporišta osim u teoriji.</p> <p>Govorimo o periodu javno zdravstvene krize kada su naše usluge bile izuzetno značajne stanovništvu Crne Gore. To što se nijesu povećavale cijene ne znači da je u pitanju koordinirana cjenovna politika već su se mnoge kompanije koje posluju u različitim sektorima slično ponašale.</p> <p>Govorimo o periodu rastuće dvocifrene inflacije. Ni ova činjenica se ne može</p>	<p>jačanja konkurencije, odnosno ulaska novog mrežnog operatora ili mobilnog virtuelnog operatora na ovo relevantno tržište. Agencija je u okviru drugog kriterijuma razmatrala trend kretanja cijena i konstatovala da u analiziranom periodu (2020.-2022.godina) operatori nijesu primjenjivali povećanja cijena usluga mobilne telefonije, naročito cijena mjesečne pretplate i on net poziva. Takođe, Agencija je konstatovala da su u 2023. godini primijenjena povećanja cijena od strane sva tri mobilna operatora.</p> <p>Agencija nema nadležnost ex post regulacije, odnosno ispitivanja i dokazivanja povrede konkurencije, već je predmet njene pažnje bilo razmatranje da li sinhronizovana cjenovna politika može biti rezultat prećutne koordinacije ili dosluha.</p> <p>S obzirom da predmetno tržište ima karakteristike oligopola sa sličnim i stabilnim tržišnim učesćima paralelno ili sinhronizovano ponašanje mobilnih operatora je očekivana posljedica specifičnosti ovog tržišta i odsustva konkurencije u vidu novog mrežnog ili virtuelnog operatora. (MNO ili MVNO).</p> <p>Naime, operatorima je isplativije pribjegavati zajedničkoj prećutoj cjenovnoj politici, jer svako potencijalno smanjenje cijene od strane jednog operatora, u cilju sticanja većeg tržišnog učesća, bilo bi odmah identifikovano i suprotstavljeno od strane drugih operatora. Takođe, odstupanje</p>
--	---	---

		<p>povezivati sa bilo kakvim „dogovorima” operatora ni pisanim ni prećutnim.</p>	<p>od koordinirane cjenovne politike ne bi bilo isplativo dugoročno posmatrano ni za jednog pojedinačnog operatora, jer bi rezultiralo nižom opštom cijenom usluga mobilne telefonije i manjim prihodima. Shodno tome, Agencija je stava da je operatorima racionalnije da koordiniraju svoje aktivnosti i održavaju stabilnom strukturu tržišta i cijena.</p> <p>Iako je Agencija ovaj aspekt razmatrala u okviru drugog kriterijuma ocjene da li predmetno tržište teži efikasnoj konkurenciji, sinhronizovana cjenovna politika nije u okviru analize, odnosno utvrđivanja statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom, tretirana kao fokalna tačka koordinacije (<i>eng.focal point</i>) za postizanje prećutnog dogovora (<i>eng.tacit collusion</i>).</p>
--	--	--	--

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekomu	Odgovor Agencije na komentar
15.	<p>Agencija, na kraju, zaključuje da postojeći mobilni operatori primjenjuju slične cjenovne strategije i da postoji snažan podsticaj za operatore i potencijal da koordiniraju svoje aktivnosti kako bi zadržali simetričnu poziciju na tržištu.</p>	<p>Nijesu u pitanju nikakve koordinirane aktivnosti. Telekom nastoji da ima konkurentnu ponudu, prati stanje na tržištu i adekvatno reaguje s ponudom koju cijeni interesantnom za korisnike a istovremeno brižljivo vodi računa o održivom poslovanju.</p>	<p>Agencija je djelimično saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekomu da nastoji da ima konkurentnu ponudu i prati stanje na tržištu ali smatra da su mobilni operatori kao učesnici na ovom relevantnom tržištu, ipak, svjesni da su dugoročne koristi od ponašanja protivnog tržišnoj konkurenciji veće od kratkoročne dobiti ostvarene ponašanjem u skladu sa efikasnom konkurencijom na tržištu.</p> <p>Ponovo ističemo da utvrđivanje podsticaja za koordiniranim djelovanjem u pogledu cjenovne politike nije uslov za <i>ex ante</i> regulaciju, kao fokalna tačka koordinacije, kako je i objašnjeno u odgovoru na prethodni komentar Crnogorskog Telekomu, ali može biti važno naročito ako se obilježja tržišta nijesu značajno promijenila u odnosu na period preispitivanja ranijom analizom ovog relevantnog tržišta.</p>
16.	<p>Potencijalna konkurencija se odnosi na izgled drugih operatora, bilo novih mrežnih mobilnih operatora (MNO) ili mobilnih virtuelnih operatora (MVNO), da uđu na tržište u kratkom vremenskom periodu i takmiče se sa etabliranim mrežnim operatorima. Činjenica je da nije postojala zainteresovanost</p>	<p>Takvih interesovanja nije bilo.</p>	<p>Agencija je primjenom tzv. Modifikovanog Greenfield pristupa (<i>eng. Modified Greenfield Approach</i>) sprovela analizu ovog relevantnog tržišta u cilju procjene da li bi, u odsustvu regulacije ili nakon ukidanja obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, postojeći mobilni operatori prećutno koordinirali svoje ponašanje na način što bi onemogućili/uskratili pristup svojim mrežama,</p>

	<p>za ulazak četvrtog mrežnog operatora, uslovljena i ograničenom mogućnošću upotrebe radiofrekvencijskog spektra. S obzirom da postojeća tri operatora već posjeduju sopstvenu mrežu koja pokriva skoro cijelu Crnu Goru, novi operator bi mogao biti jedino mobilni virtuelni operator koji bi koristio mrežu postojećih operatora za pružanje usluga svojim krajnjim korisnicima.</p>		<p>pogoršali uslove pristupa i/ili povećali nivo veleprodajne cijene originacije poziva iz svojih mreža.</p> <p>Saglasno Smjernicama Evropske komisije za analize tržišta prilikom utvrđivanja imaju li dva ili više operatora zajedničku tržišnu snagu na relevantnom tržištu, u svrhu utvrđivanja potrebe za ex ante regulacijom, nacionalna regulatorna tijela moraju sprovesti analizu mogućeg razvoja događaja do ponovne analize predmetnog tržišta, odnosno razmotriti hoće li, u svjetlu tih okolnosti, tržišni uslovi biti pogodni za primjenu aktivnosti prećutne koordinacije na bazi integralne analize i kriterijuma navedenih u predmetu <i>Airtours</i> koji su kasnije potvrđeni i dodatno pojašnjeni u predmetu <i>Impala II</i>.</p> <p>Na kraju, Agencija je u Dokumentu analize i sama konstatovala da do sada nije bilo interesovanja mobilnih virtuelnih operatora za ulazak na ovo tržište, međutim ne isključuje tu mogućnost u periodu do naredne analize ovog relevantnog tržišta.</p>
--	--	--	--

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekomu	Odgovor Agencije na komentar
17.	<p>U Smjernicama Evropske komisije o analizi tržišta i ocjeni statusa značajne tržišne snage iz 2002.godine u okviru Poglavlja 3.1.2.2. se razmatra koncept zajedničke značajne tržišne snage i okolnosti koje se procjenjuju prilikom utvrđivanja da li je relevantno tržište pogodno za zloupotrebu zajedničke značajne tržišne snage u obliku prećutnog dogovora (<i>eng.tacit collusion</i>). Prećutni dogovor (<i>eng.tacit collusion</i>) je prisutan kada operatori imaju zajedničke stavove u pogledu primjene određenih strategija a koje obično rezultiraju nivoom cijena koji je iznad nivoa na efektivno konkurentnom tržištu. Dogovor je eksplicitan kada operatori komuniciraju o svojim strategijama (npr. razmjenom osjetljivih informacija). Dogovor, međutim, može biti implicitan koji ukazuje na postojanje zajedničkog razumijevanja, i u odsustvu eksplicitnih dogovora, u okolnostima kada je struktura</p>	<p>Ovo razumijemo kao teoretske konstatacije.</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentárom Crnogorskog Telekomu da su u dokumentu Analize navedene teoretske konstatacije. Naime, Smjernicama Evropske komisije o analizi tržišta i ocjeni statusa značajne tržišne snage iz 2002.godine i iz 2018.godine koncept dokazivanja statusa tzv.zajedničke tržišne snage na bazi prećutnog dogovora (<i>eng.tacit collusion</i>) je primjenjiv sa stanovišta presuda evropske sudske prakse i predmeta iz administrativne prakse Evropske komisije kao glavni pravni standard. Dva ili više operatora imaju zajedničku tržišnu snagu na relevantnom tržištu, ne samo gdje postoje strukturne ili druge veze (formalni sporazumi) među njima, već i kada struktura relevantnog tržišta pogoduje primjeni koordiniranih aktivnosti, odnosno kada podstiče paralelne ili usklađene antikonkurentne aktivnosti na tržištu.</p> <p>U prilog tvrdnji da je ovaj pristup relevantan Agencija ukazuje i na istovjetnu praksu evropskih regulatora (COMREG-Irska, ARCEP-Francuska, CNMC- Španija, MCA-Malta i AKOS- Slovenija) koji su koristili iste kriterijume iz presude Evropskog suda u slučaju Airtours-a prilikom dokazivanja zloupotrebe zajedničke značajne tržišne snage.</p>

	tržišta takva da dovodi do usvajanja strategija koje su u interesu svih strana u dosluhu.		
18.	<p>Generalno posmatrano, mrežni operatori imaju komercijalni interes da ponude drugim operatorima slobodne ili raspoložive kapacitete na mreži. Ovo bi, izolovano posmatrano, govorilo u prilog konkurentskim marketinškim aktivnostima privlačenja operatora, korisnika pristupa, koji bi potencijalno mogli da ostvare značajan saobraćaj preko mreže nekog od postojećih operatora. Međutim, postojeći operatori imaju karakteristike vertikalno integrisanih operatora koji, takođe, nude usluge na maloprodajnom tržištu i imaju snažan interes da drugim operatorima ne obezbijede pristup na veleprodajnom nivou, jer bi time oslabili sopstvenu tržišnu poziciju na maloprodajnom nivou. Dakle, strategija postojećih mobilnih operatora je usmjerena više na aktivnosti zaštite pozicije na maloprodajnom tržištu, nego na ostvarivanju prihoda po osnovu pružanja usluga pristupa svojoj mreži na veleprodajnom nivou.</p>	<p>Vrijeme nakon prethodne analize pokazalo je da to nije tačno tako da Agencija treba da izbjegava da nešto što je teoretski moguće „prevodi“ u navodnu stvarnu situaciju na tržištu.</p>	<p>Agencija je u Dokumentu analize konstatovala da u relevantnom periodu nije bilo zahtjeva za ostvarivanjem pristupa i originacije poziva iz mreže nekog od mobilnih operatora. To je i razlog zbog koga su u definiciji ovog relevantnog tržišta uključeni samo kapaciteti samosnadbijevanja (<i>eng.selfsupply</i>) maloprodajnih segmenata mobilnih operatora. Saglasno Smjernicama Evropske komisije do uskraćivanja pristupa može doći kada operator odbije da obezbijedi uslugu pristupa svojoj mreži, ali se takođe može dogoditi kada se ta usluga pristupa nudi po nerazumnim uslovima i uz dodatne nerazumne zahtjeve. Nadalje, uskraćivanje pristupa se može primijenjivati i na indirektan način u smislu ograničavanja novog MVNO operatora da se takmiči pod jednakim uslovima sa postojećim mobilnim operatorima na povezanom maloprodajnom nivou. Iskustvo evropskih regulatora potvrđuje da je obezbjeđenje pristupa MVNO operatorima rijetko bilo bazirano na dobrovoljnoj osnovi i po komercijalno atraktivnim uslovima, odnosno da tome nije prethodilo propisivanje regulatorne obaveze obezbjeđenja pristupa, jer je zaštita pozicije na maloprodajnom nivou veći interes postojećih mrežnih operatora od ostvarivanja</p>

			<p>prihoda po osnovu pružanja usluga pristupa mreži na veleprodajnom nivou.</p> <p>Agencija je u postupku Analize odredila kredibilnu fokalnu tačku koordinacije (<i>eng.focal point</i>) u smislu da je racionalno očekivati da se, u odsustvu regulacije, postojeći mobilni operatori upuste u postizanje prećutnog dogovora (<i>eng.tacit collusion</i>) jer imaju podsticaje i mogućnosti za koordinaciju oko relevantne identifikovane fokalne tačke koja se ogleda u aktivnostima na uskraćivanju ili odbijanju pristupa svojim mrežama.</p>
19.	<p>Agencija smatra da Veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva iz mobilnih mreža karakteriše visok stepen transparentnosti. Mogućnost da se detektuje potencijalno odstupanje od koordinirane prakse i prećutnog dogovora je dodatno ojačana visokim stepenom transparentnosti na povezanom maloprodajnom tržištu kao i na Veleprodajnom tržištu terminacije poziva u mobilnim mrežama.</p>	<p>Transparentnost je obaveza zakonom utvrđena i SMP rjesenjima Agencije.</p>	<p>Ovo nije primjedba, u pitanju je konstatacija Crnogorskog Telekomu i konstatacija koja je, takođe, navedena u Dokumentu Analize ovog relevantnog tržišta.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekom	Odgovor Agencije na komentar
20.	<p>Na osnovu ove analize Agencija ocjenjuje da je struktura Veleprodajnog tržišta pristupa i originacije poziva iz mobilnih mreža u analiziranom periodu bila pogodna za primjenu antikonkurentskih aktivnosti zloupotrebe značajne tržišne snage mobilnih operatora u obliku prećutnog dogovora (<i>eng. tacit collusion</i>), kao i da na relevantnom tržištu postoje mogućnosti i podsticaji za primjenu koordiniranih aktivnosti oko fokalne tačke koordinacije, a to su aktivnosti na uskraćivanju ili odbijanju pristupa svakoj od mreža postojećih mobilnih operatora, a po iskazanom interesu potencijalnog mobilnog virtuelnog operatora. Stoga, Agencija zaključuje da na ovom relevantnom tržištu operatori ONE Crna Gora doo Podgorica, Crnogorski Telekom AD Podgorica i Mtel doo Podgorica imaju značajnu tržišnu snagu.</p>	<p>Agencija treba da izbjegava da generalizuje. Ako postoje mogućnosti ne znači da se i događaju. Niti su postojale koordinirane aktivnosti oko fokalne tačke koordinacije, a uz to razumno je vjerovati da bi Agenciji bili poznati slučajevi uskraćivanja ili odbijanja pristupa da su se desili. Tako da smo apsolutno protivni da Agencija zbog argumentacije da tri opearatora imaju značajnu tržišnu snagu na relevantnom tržištu dodatno insinuira postojanje koordinirane aktivnosti operatora.</p>	<p>Kao što je detaljno pojašnjeno u odgovorima na prethodne komentare Agencija je primjenom tzv. Modifikovanog Greenfield pristupa (<i>eng. Modified Greenfield Approach</i>) sprovela analizu ovog relevantnog tržišta sa cijem procjene da li bi, u odsustvu regulacije ili nakon ukidanja obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, postojeći mobilni operatori prećutno koordinirali svoje ponašanje na način što bi onemogućili/uskratili pristup svojim mrežama, pogoršali uslove pristupa i/ili povećali nivo veleprodajne cijene originacije poziva iz svojih mreža.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Analize	Komentar Crnogorskog Telekoma	Odgovor Agencije na komentar
21.	PREPREKE U RAZVOJU TRŽIŠNE KONKURENCIJE	Kompletno poglavlje 6.razumijemo kao opis potencijalnih prepreka definisanih uglavnom EU regulativom ne i utvrđivanje stvarnih prepreka na crnogorskom tržištu jer su sve opisane prepreke samo pretpostavljene.	<p>Agencija je sagledala sve potencijalne prepreke razvoju tržišne konkurencije, koje bi, u odsustvu ex_ante regulacije, mogle negativno uticati na interese krajnjih korisnika. Time je omogućeno određivanje regulatornih obaveza koje će, saglasno članu 69 stav 3, najefikasnije ukloniti uočene prepreke i zaštititi interese krajnjih korisnika.</p> <p>Agencija smatra preprekom razvoju tržišne konkurencije svako ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na isključivanje postojećih konkurenata sa tržišta, spriječavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika.</p> <p>S obzirom da regulatorne obaveze treba da imaju preventivno dejstvo, prilikom njihovog određivanja Agencija vodi računa da iste budu srazmerne i adekvatne utvrđenoj prepreci, tj. odstupanju od efikasne konkurencije.</p>

Broj komentara	Dio teksta u nacrtu Testa tri kriterijuma	Komentar ONE Crna Gora	Odgovor Agencije na komentar
1.	<p>Simetrija tržišnih učešća mobilnih operatora je prisutna posmatrano i prema ukupno ostvarenom odlaznom saobraćaju, kao i prema ukupnim prihodima od usluga mobilne telefonije.</p> <p>Ovi podaci o relativnom učešću mobilnih operatora i njihova stabilnost u analiziranom periodu, kada se procijene u širem kontekstu ostalih pokazatelja prisustva više operatora sa značajnom tržišnom snagom, predstavljaju pokazatelj odsustva dinamike u konkurentskim odnosima na predmetnom tržištu.</p>	<p>Poglavlje 5 Nacrta Analize koje pojašnjava segmente koji se uzimaju u obzir prilikom analize relevantnog tržišta, sadrži sekciju 5.2 koja se odnosi na "Sličnost tržišnih učešća". Na kraju navedene sekcije, kao zaključak Agencija navodi da je struktura tržišta, koja se ogleda u simetriji tržišnih učešća, bila pogodna za prećutnu koordinaciju u analiziranom periodu". Ovakvom formulacijom Agencija insinuira da se prećutna koordinacija između operatora desila, što apsolutno nije tačno i za šta ne postoji utvrđen dokaz. Sam pregled tržišta ukazuje da se procenti mijenjaju i da ujednačenost i nije baš toliko učvršćena već dolazi do značajnih razlika (u pozitivnom ili negativnom smislu za neke operatore). Naime, nacrt analize uzima u obzir period od 2020.do 2022.godine, tj. ne uključuje skoriji period koji pokazuje još relevantniju sliku samog tržišta. Ukoliko se uzme u obzir poslednji izvještaj koji je Agencija objavila na svom sajtu, a koji prikazuje tržište mobilne telefonije (broj korisnika) za jun 2023.godine, jasno se vidi drastična promjena u procentima (Mtel 40,19%, Crnogorski Telekom 35,39% i ONE Crna Gora 24,42%). Iz navedenog se može jasno zaključiti da</p>	<p>U dokumentu Analize Agencija je zaključak o stabilnosti tržišnih učešća bazirala na uporednim podacima koji se odnose na period koji je bio relevantan za analizu tržišta (2020.-2022. godine) a odnose se na tržišna učešća operatora prema broju (prepaid i postpaid) korisnika mobilne telefonije, prema broju korisnika koji pristupaju internetu putem 2G/3G/4G/5G mreže, prema ukupnom odlaznom saobraćaju, prema odlaznom saobraćaju ka drugim mobilnim mrežama i prema prihodima ostvarenim od mobilne telefonije. Navedeno je Agencija ilustrovala i grafičkim prikazima u dokumentu Analize, gdje je evidentna apsolutna stabilnost tržišnih učešća operatora naročito u odnosu na ukupni odlazni saobraćaj, saobraćaj prema drugim mobilnim mrežama i prema prihodima ostvarenim od mobilne telefonije. U slučaju tržišnih učešća prema ukupnom broju korisnika prisutna je manja fluktuacija tržišnih učešća tokom perioda obuhvaćenog Analizom.</p> <p>Agencija je na osnovu izračunatih tržišnih učešća konstatovala visok stepen sličnosti ili simetrije tržišnih učešća operatora. Naime, nijedan od operatora ne zauzima veće učešće ne tržištu od ostalih konkurenata, naročito ne u</p>

		<p>simetrija tržišta ne postoji i da pogodna koordinacija između operatora ne postoji, jer niko ne bi svjesno preuzimao aktivnosti kako bi smanjivao svoje učešće na tržištu.</p> <p>Imajući u vidu navedeno, smatramo da navedena formulacija treba da se izbriše iz predmetnog nacrtu analize.</p>	<p>smislu da bi se moglo utvrditi da neki od njih može imati status pojedninačne značajne tržišne snage na predmetnom relevantnom tržištu.</p> <p>Osim sličnosti tržišnih učešća, Agencija je u Dokumentu Analize istakla da svi mobilni operatori imaju sličnu poziciju na tržištu. Naime, svi postojeći mobilni operatori u Crnoj Gori imaju sličnu mrežnu infrastrukturu koja im omogućava da pružaju iste usluge (quadruple play usluge) sa sličnim nivoom kvaliteta usluga. Na kraju, svi operatori mobilnih mreža imaju sličnu nacionalnu pokrivenost.</p> <p>Stoga je Agencija zaključila da je struktura ovog relevantnog tržišta u smislu slične pozicije na tržištu, simetrije i stabilnosti tržišnih učešća i u situaciji odsustva konkurenata (MNO ili MVNO) bila pogodna za prećutnu koordinaciju u analiziranom periodu.</p>
--	--	--	--